

Sygn. akt I ACa 1437/12

POSTANOWIENIE

Dnia 21 maja 2013r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jolanta Grzegorzcyk (spraw.)
Sędziowie:	SSA Dorota Ochalska - Gola SSO del. Elżbieta Zalewska - Statuch
Protokolant:	st.sekr.sądowy Jacek Raciborski

po rozpoznaniu w dniu 7 maja 2013r. w Łodzi

na rozprawie

w sprawie ze skargi **R. S.** przy udziale następców prawnych **M. G., E. N. i K. R. (1)**

oraz z udziałem **Skarbu Państwa - Wojewody (...)**

o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu z dnia 2 grudnia 1992 r. w sprawie I C 574/92 z powództwa K. R. (2) przeciwko Urzędowi Rejonowemu w K. o ustalenie,

na skutek apelacji Skarbu Państwa – Wojewody (...)

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 30 sierpnia 2012r. sygn. akt I C 1660/10

1. uchylić zaskarżony wyrok i odrzucić skargę o wznowienie postępowania;

2. nie obciążyć R. S. obowiązkiem zwrotu kosztów procesu;

3. przyznać i wypłacić ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kaliszu radcy prawnej E. J. prowadzącej Kancelarię Radcy Prawnego w K., kwotę 8.856 (osiem tysięcy osiemset pięćdziesiąt sześć) złotych tytułem nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu udzielonej skarżącemu R. S. w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 1437/12

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 30 sierpnia 2012r. w sprawie ze skargi R. S. o wznowienie postępowania przy udziale następców prawnych K. R. (2) w osobach: M. G., E. N. i K. R. (1) z udziałem Skarbu Państwa – Wojewody (...) o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu z dnia 2 grudnia

1992 r. w sprawie I C 574/92 z powództwa K. R. (2) przeciwko Urzędowi Rejonowemu w K. o ustalenie, że powód K. R. (2) pozostawił na terenach nie wchodzących obecnie w skład Państwa Polskiego, tj. w miejscowości Z., powiat (...) hektarów ziemi wraz z zabudowaniami, których był właścicielem, Sąd Okręgowy w Kaliszu wznowił postępowanie i w rezultacie zmienił skarżony wyrok z dnia 2 grudnia 1992 r. wydany przez Sąd Wojewódzki w Kaliszu w sprawie IC 574/92 tyko w odniesieniu do pkt. I, jedynie w ten sposób, że w miejsce wpisanego w treści wyroku właściciela majątku pozostawionego poza granicami Polski, K. R. (2), ustalił, że właścicielem tego majątku był ojciec powoda - S. R., syn W. i M. oraz nie obciążył stron kosztami postępowania, natomiast orzekł o kosztach zastępstwa procesowego z urzędu dla pełnomocnika skarżącego.

(wyrok k. 273)

Skarżący twierdził, że ustalenie, którego dokonał Sąd Wojewódzki wyrokiem w sprawie IC 574/92 jest niezgodne z rzeczywistym stanem rzeczy, albowiem w istocie, wbrew twierdzeniom K. R. (2), właścicielem przedmiotowego majątku nie był K. R. (2), lecz jego ojciec S. R., który oprócz powoda K. R. (2) miał jeszcze trzy córki, w tym matkę skarżącego – E. S.. R. S. swą skargę o wznowienie postępowania oparł na podstawie wymienionej w art. 401 pkt. 2 k.p.c., tj. na fakcie, że matka skarżącego (nieżyjąca już w dacie składania skargi o wznowienie) – E. S., jako strona tego postępowania pozbawiona została w toku postępowania w sprawie IC 574/92 możliwości obrony swoich praw.

Następca prawny nieżyjącego obecnie K. K. R. wniósł o oddalenie skargi, natomiast jego siostry - następczynie prawne K. E. N. oraz M. G. wniosły o rozstrzygnięcie skargi według uznania Sądu. Skarb Państwa wniósł o odrzucenie skargi na podstawie art. 410 § 1 k.p.c. oraz zasądzenie na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o jej oddalenie. Przedstawiciel Skarbu Państwa podniósł, że przedmiotowa skarga nie została oparta na ustawowej podstawie wznowienia oraz nie został zachowany pięcioletni termin do jej wniesienia, o którym mowa w art. 408 k.p.c., co uzasadnia jej odrzucenie na podstawie art. 410 § 1 k.p.c.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia, których dokonał Sąd Okręgowy w niniejszym postępowaniu (k. 281 odwr. – 283), lecz nie podziela wniosków, które Sąd ten wywiódł na podstawie przedmiotowych ustaleń. Sąd Okręgowy ustalił, że przedmiotowe mienie za granicą, tzw. mienie zaburzańskie, w rzeczywistości pozostawił S. R. – ojciec K. R. (2) (powoda w sprawie IC 574/92 Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu), E. S., J. S. i M. R.. W tej sytuacji Sąd ten przyjął, że R. S. jest legitymowany do wniesienia skargi o wznowienie postępowania w sprawie IC 574/92 Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu. Podkreślił, że E. S. zmarła w 1994 r., żyła zatem w czasie trwania procesu w sprawie IC 574/92. Żądanie pozwu w tamtej sprawie oparte było na podstawie art. 189 k.p.c. Sąd Okręgowy stwierdził, że „w procesie prowadzonym na podstawie art. 189 k.p.c. stroną z tytułu interesu prawnego jest także jednostka nie będąca podmiotem dochodzonego prawa lub stosunku prawnego i nie wymieniona w komparycji orzeczenia, jeżeli tylko ustawa – ze względu na szczególny interes w dochodzeniu – charakter strony jej przyznaje” (k. 283 odwr.). Sąd Okręgowy podkreślił, że wyrok wydany w sprawie IC 574/92 Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu wywołał wobec E. S. bezpośrednie skutki materialnoprawne, w postaci pozbawienia jej roszczeń z tytułu dziedziczenia po S. R.. W istocie pozbawił on więc E. S. konkretnego majątku, tym samym, zdaniem Sądu Okręgowego – E. S. miała status strony w rozumieniu art. 408 k.p.c. i art. 189 k.p.c. w sprawie IC 574/92 Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu a skoro nie brała udziału w tamtym postępowaniu – to zaistniała przesłanka wznowienia, o której mowa w art. 401 pkt. 2 k.p.c. i w świetle art. 408 k.p.c. nie obowiązuje strony wnoszącej skargę o wznowienie, tj. syna E. R. S., jako sukcesora po matce, 5-letni termin przedawnienia do wniesienia skargi o wznowienie postępowania, o którym mowa w tym przepisie. Sąd I instancji stwierdził także, że zgodnie z art. 407 § 1 k.p.c., gdy podstawą wznowienia jest pozbawienie strony możliwości działania, skargę o wznowienie wnosi się w terminie trzymiesięcznym od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona. Skoro, jak wynika z ustaleń faktycznych, E. S. nie dowiedziała się do chwili swojej śmierci o skarżonym obecnie wyroku a jej następca prawny – R. S. dowiedział się o istnieniu wyroku w sprawie I C 574/92 z pisma Wojewody (...) z dnia 24 czerwca 2010 r., pod koniec czerwca 2010r. a skarga o wznowienie postępowania została przez niego złożona dnia 7 lipca 2010 r., czyli w ustawowym terminie, co uczyniło w ocenie Sądu I instancji - zasadnym jej merytoryczne rozpoznanie (k. 283).

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy uznał, że skarżącemu – jako spadkobiercy E. S. służy legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie postępowania i skarżący, precyzując żądanie skargi poprzez żądanie zmiany kwestionowanego wyroku w sprawie IC 574/92 przez ustalenie, że prawo własności majątku pozostawionego poza granicami Polski służyło spadkodawcy, tj. S. R., natomiast nie żądał jego ustalenia na swoją rzecz, tym samym działał wprawdzie jako tylko jeden ze spadkobierców - ale na rzecz wszystkich spadkobierców po S. R. i realizował w ten sposób przysługujące spadkobiercom prawa zachowawcze wobec majątku spadkowego, dlatego zdaniem Sądu Okręgowego - w tej sytuacji nie było potrzeby i konieczności udziału w niniejszym postępowaniu wszystkich pozostałych spadkobierców po S. R., bowiem działania skarżącego R. S. leżały w interesie wszystkich pozostałych spadkobierców.

Wobec tego, że skarżący R. S. domagał się zmiany zaskarżonego wyroku poprzez ustalenie, że właścicielem mienia pozostawionego za wschodnią granicą był S. R., nie kwestionując wartości tego mienia, powierzchni gospodarstwa i naniesień a z ustalonego stanu faktycznego, nie pozostawiającego wątpliwości, wynika, że właścicielem spornego majątku nie był powód w sprawie IC 574/92 K. R. (2), lecz jego ojciec - S. R., według Sądu Okręgowego żądanie to podlegało uwzględnieniu i dlatego Sąd ten po wznowieniu postępowania, na podstawie art. 414 § 2 k.p.c., po ponownym poznaniu sprawy, przy uwzględnieniu twierdzeń i dowodów podniesionych przez skarżącego, których nie mogła podnieść jego matka jako poprzedniczka prawna wobec pozbawienia jej możliwości działania, Sąd Okręgowy uwzględniając skargę, zmienił zaskarżony wyrok, ustalając, że własność przedmiotowego majątku przysługiwała S. R. a nie K. R. (2) (k. 285).

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył w całości apelacją Skarb Państwa reprezentowany przez Wojewodę (...) a zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Skarżąc powyższy wyrok strona apelująca podniosła następujące zarzuty:

1.naruszenie przepisów postępowania, w szczególności:

- art. 410 § 1 k.p.c. w zw. z art. 401 pkt 2 k.p.c. i art. 408 k.p.c. poprzez zaniechanie odrzucenia skargi o wznowienie postępowania,

- art. 328 § 2 k.p.c. poprzez zaniechanie przytoczenia podstawy prawnej rozstrzygnięcia;

2. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 189 k.p.c. poprzez przyjęcie istnienia przesłanek ustalenia prawa objętego rozstrzygnięciem.

W oparciu o przytoczone podstawy apelacji strona apelująca wniosła o:

1. uchylenie zaskarżonego orzeczenia oraz odrzucenie skargi o wznowienie postępowania,

2. zasądzenie na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych;

a w wypadku nieuwzględnienia powyższych wniosków o:

1. zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez oddalenie skargi o wznowienie postępowania,

2. zasądzenie na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Zgłosiła także wniosek ewentualny o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Kaliszu wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia w przedmiocie zasądzenia na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego.

(apelacja k. 289 - 292)

W odpowiedzi na apelację pełnomocnik skarżącego (ustanowiona po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym – k. 309) wносиła o jej oddalenie i zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego z urzędu za postępowanie apelacyjne.

(odpowiedź na apelację k. 315-318)

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego rację ma strona skarżąca, że w rzeczywistości w przedmiotowej sprawie skarga nie opiera się na ustawowej podstawie wznowienia postępowania wymienionej przez ustawodawcę w art. 401 §2 k.p.c.

Stosownie do treści art. 399 § 1 k.p.c., można żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem. Wznowienie następuje wskutek wniesienia skargi (art. 409 k.p.c.) przez podmiot uprawniony i na podstawach określonych przepisami Kodeksu postępowania cywilnego (art. 401 k.p.c., art. 401¹ k.p.c., art. 403 k.p.c.). Skarga musi zatem opierać się na jednej z ustawowych podstaw wznowienia, przy czym samo sformułowanie podstawy w sposób odpowiadający ustawie nie oznacza, że ten warunek jest spełniony. Konieczne jest więc zbadanie, czy twierdzenia skargi stanowią taką ustawową podstawę (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1968 r., I CZ 122/67, OSNC 1968 nr 8-9, poz. 154), bowiem jeśli wskazana podstawa nie występuje, skarga podlega odrzuceniu z mocy art. 410 § 1 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., IV Co 6/05, Biuletyn Sądu Najwyższego 2005, nr 9, poz. 14).

Wnoszący skargę o wznowienie postępowania w niniejszej sprawie sformułował jej podstawy w sposób odpowiadający przesłankom wynikającym z art. 401 pkt 2 k.p.c. Natomiast niewątpliwym jest, że matka wnoszącego skargę, tj. E. S. nie brała udziału w postępowaniu toczącym się przed Sądem Wojewódzkim w Kaliszu w sprawie IC 574/92 w charakterze strony, w którym powództwo oparte było na art. 189 k.p.c. i żądanie pozwu sprowadzało się do ustalenia, że K. R. (2) (powód w sprawie IC 574/92) pozostawił majątek ziemski, tzw. mienie zaburzańskie poza granicami Państwa Polskiego, podczas gdy jak obecnie wynika z ustaleń Sądu I instancji, majątek ten pozostawił ojciec K. R. (2) i E. S. (a także pozostałych dwóch córek, tj. J. S. i M. R.). Z tego rodzaju powództwem, stosownie do uregulowania wynikającego z art. 189 k.p.c. mógł wystąpić każdy, kto wykazał, że ma w tym interes prawny. Z pewnością interes tego rodzaju miało każde z dzieci S. R., jednakże nie łączyło ich współuczestnictwo konieczne po stronie powodowej w rozumieniu art. 195 k.p.c., zatem E. S., podobnie jak pozostałe dwie córki S. R. nie musiały brać udziału w charakterze powódek w sprawie IC 574/92 Sądu Wojewódzkiego w Kaliszu. Co więcej – skoro nie występowały po stronie powodowej od samego początku postępowania w tamtej sprawie, to matka skarżącego R. S., nawet mając czynną legitymację procesową nie mogła bez stosownego wniosku powoda – K. R. (2), niejako „samorzutnie” zgłosić swego udziału w sprawie i brać w niej udział jako powódka, a co najwyżej mogła zgłosić interwencję uboczną po stronie powoda ale zależało to od jej woli i inwencji (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 marca 2005r., II CK 487/04, Lex nr 603410). Na marginesie można dodać, że Sąd Najwyższy stwierdził także (postanowienie z dnia 19 września 1974r., II CZ 172/74, Lex 1857), że „osobie pozostającej poza procesem nie przysługuje prawo wystąpienia z wnioskiem o dopuszczenie jej do udziału w sprawie w charakterze powoda na podstawie art. 196 §1 k.p.c.”, (nadto należy zauważyć, że w sprawie IC 574/92 nie istniała sytuacja, o której mowa w art. 196 §1 k.p.c.). Wreszcie należy podkreślić, że E. S., niezależnie od postępowania w sprawie IC 574/92, mogła we własnym imieniu, w odrębnym postępowaniu wnieść pozew, żądając ustalenia, że to jej ojciec – S. R. pozostawił opisane mienie zaburzańskie poza granicami Polski.

Reasumując stwierdzić należy, że E. S., nie była i nie musiała być stroną postępowania w sprawie IC 574/92, gdyż żaden z przepisów procedury nie nakładał obowiązku brania przez nią udziału w charakterze strony w tamtym postępowaniu. Również wnoszący skargę o wznowienie postępowania, reprezentowany przez zawodowych pełnomocników, nie wskazał podstawy prawnej rzekomego obowiązkowego udziału swej poprzedniczki prawnej - matki – E. S. w charakterze strony w sprawie IC 574/92.

Natomiast pozbawienie strony możliwości działania tylko wówczas jest ustawową podstawą wznowienia postępowania w rozumieniu art. 401 pkt 2 k.p.c., jeżeli nastąpiło ono wskutek naruszenia przepisów prawa przez Sąd lub przez drugą (przeciwną) stronę, którą w tamtym postępowaniu był Skarb Państwa, a jak wynika z powyższych rozważań, z żadną z tych sytuacji nie mamy do czynienia w powołanym postępowaniu.

Skarga o wznowienie postępowania jest szczególnym środkiem zaskarżenia, w uzasadnionych sytuacjach powoduje zmianę prawomocnych orzeczeń sądowych i dlatego ustawodawca sformalizował postępowanie inicjowane tego rodzaju skargą, która musi odpowiadać wymogom ściśle sprecyzowanym w ustawie, tj. w Kodeksie postępowania cywilnego.

Dlatego też możliwość ponownego rozpoznania prawomocnie zakończonej sprawy na skutek skargi o wznowienie postępowania otwiera się tylko wówczas, gdy zaistnieje jedna z ustawowych podstaw wymienionych w Kodeksie postępowania cywilnego. Brak oparcia skargi na takiej podstawie powoduje konieczność jej odrzucenia, co uszło uwadze Sądu Okręgowego. Stosownie do art. 410 § 1 k.p.c. Sąd odrzuca skargę wniesioną po upływie przepisane go terminu, niedopuszczalną lub nieopartą na ustawowej podstawie. Podstawy skargi o wznowienie postępowania wyczerpująco określają przepisy art. 401, 401¹ i 403 k.p.c. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 października 1999 r., II UKN 174/99 (OSNP 2001, nr 4, poz. 133), a następnie w postanowieniu z dnia 21 września 2007 r. V CZ 88/07 (Lex nr 486003), jeżeli z uzasadnienia skargi wynika, że okoliczności w niej wskazane nie wyczerpują ustawowej przesłanki wznowienia postępowania, wymienionej w powyższych przepisach k.p.c., to podnoszona w żądaniu podstawa prawna żądania nie zachodzi. W takim przypadku skarga nie jest oparta na ustawowej podstawie wznowienia i podlega odrzuceniu, stosownie do art. 410 § 1 k.p.c. (tak też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., IV CO 6/05, Biul. SN 2005, nr 9; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2007 r., IV CZ 48/07, Lex nr 485887; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2008 r., III UZ 13/07, Lex nr 442729).

Jak więc wynika z wyżej przedstawionych uwag - Sąd pierwszej instancji wadliwie ocenił, że złożona w tej sprawie skarga o wznowienie postępowania opiera się na ustawowej podstawie wznowienia, sprecyzowanej w art. 401 §2 k.p.c., wobec czego zarzuty apelacji zarzucające obrazę tego przepisu należy uznać za uzasadnione.

W konsekwencji wadliwej oceny Sądu Okręgowego, że istnieje ustawowa podstawa wznowienia postępowania, Sąd ten nieprawidłowo przystąpił do ponownego rozpoznania sprawy, w wyniku czego zmienił skarżony wyrok, przy czym rozstrzygnięcie to także jest wadliwe. Jak wynika z wyżej przedstawionych uwag - wznowienie postępowania jest dopuszczalne tylko z wymienionych wyczerpująco w kodeksie postępowania cywilnego przyczyn wznowienia (art. 401, 401¹, 403 k.p.c., art. 524 k.p.c.). Przyczyny takiej nie stanowi natomiast fakt, że prawomocne orzeczenie rozstrzygające sprawę merytorycznie, zapadłe w postępowaniu, którego dotyczy skarga o wznowienie narusza prawo materialne (tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 czerwca 2001r., III CO 13/00, Lex 568002).

Celem skargi o wznowienie postępowania nie może być także wzruszenie bądź zmiana prawomocnego, niekorzystnego dla skarżącego wyroku, bez względu na dopuszczalność tego rozstrzygnięcia z przyczyn proceduralnych.

Niewątpliwie kwestionowane skargą o wznowienie postępowania orzeczenie swym zakresem przedmiotowym nie obejmowało zawartego w skardze żądania. Powód w sprawie IC 574/92 – K. R. (2) w swym pozwie żądał bowiem ustalenia przez Sąd, że to on pozostawił opisane nieruchomości jako mienie zaburzańskie poza granicami Polski. Stosownie do treści art. 321 § 1 k.p.c. Sąd jest związany tym żądaniem. Artykuł 321 § 1 k.p.c. wyraża bowiem kardynalną zasadę wyrokowania dotyczącą przedmiotu orzekania, według której sąd związany jest żądaniem zgłoszonym przez powoda w powództwie (*ne eat iudex ultra petita partium*), nie może więc wbrew żądaniu powoda (art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c.) zasądzić czegoś innego aniżeli żąda powód. Natomiast łamiąc tę podstawową zasadę, Sąd Okręgowy skarżonym wyrokiem, wydanym na skutek wznowienia postępowania orzekł o roszczeniu, które nie było ujęte w pozwie K. R. (2), natomiast zostało sprecyzowane przez skarżącego R. S., a mianowicie, że mienie zaburzańskie za granicą pozostawił S. R.. Gdyby bowiem nawet hipotetycznie założyć, że istniały podstawy do wznowienia postępowania w sprawie IC 574/92, ustalając, że pozostawione za granicą mienie zaburzańskie nie stanowiło własności K. R. (2), Sąd mógłby co

najwyżej zmieniając ten wyrok – oddalić powództwo, natomiast nie mógłby zmienić go w taki sposób jak uczynił to w rzeczywistości.

Niezależnie od tych uwag opartych na hipotetycznych założeniach, w nawiązaniu do wcześniej przedstawionych rozważań, stwierdzić należy, że zasadność zarzutu naruszenia art. 401 pkt 2 k.p.c. przesądza zatem o konieczności uchylecia zaskarżonego wyroku i odrzucenia skargi.

Odniesienie się do dalszych zarzutów apelacyjnych jest w tej sytuacji bezprzedmiotowe.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 410 § 1 k.p.c. i art. 391 §1 k.p.c., postanowił jak w sentencji.

O kosztach sądowych za postępowanie apelacyjne Sąd Apelacyjny orzekł, mając na uwadze bardzo trudną sytuację finansową skarżącego - na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c., natomiast o kosztach zastępstwa procesowego świadczonego na rzecz skarżącego z urzędu – na podstawie § 2 ust. 3 i §6 pkt 7 rozp. Min. Spraw. z dn. 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (...) (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).